

„Az 1000 éves lengyel-magyar kapcsolatok”

A Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára kiállításai

A Magyarországon élő lengyel nemzetiség nem tartozik a nagyobbak közé, létszáma mintegy tíz-tizenkét ezer főre tehető, bár a hivatalos adatok szerint még ennél is alacsonyabb. A hazai lengyelség ugyanakkor alkalmazkodóképes, látványos életjeleket ad, számos eredményt mutathat fel. Olyan terveket valósít meg, amelyek nemcsak a számára előnyösek: az ezer évesnél is régebbi – eredendően jó – lengyel-magyar kapcsolatokat is tovább gazdagíthatják. Képviselőik egyrészt a XIX. századi gyökerekkel rendelkező hagyományos társadalmi szervezetekre, másrészt az 1994-95 óta működő (2010/11-ben már az ötödik négyéves választási ciklusába lépett) lengyel nemzeti kisebbségi önkormányzatokra épül.

Magyarországon hetvennél is több lengyel szervezet működik, amelyek szinte kivétel nélkül jogi személyiséggel rendelkeznek, és függetlenek egymástól. Közöttük öt országos hatókörűt találunk, melyek egyike az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat. A szervezeti élet megerősítéséhez lengyel nemzetiségi intézmények létrehozása (jelenleg három ilyen működik), a lengyel nyelvű tömegkommunikációs eszközök gyarapítása, a lengyel (és lengyel-magyar) nyelvű könyvkiadás megalapozása, valamint a művészeti csoportok létrehozása és működtetése is hozzájárult. A magyarországi lengyel nemzetiség mára lerakta kulturális autonómiája alapjait. Ezt – az 1996 óta évente megrendezett – Magyarországi Lengyelség Napján, 2006 júniusában jelentették be.

Dr. Sutarski Konrád, igazgató

Bajtai László felvételei

A Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára elsőként jött létre a polóniai intézmények sorában. Az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat 1998-ban alapította meg. A jelentős – megközelítőleg fele-fele arányban érkező – magyar és lengyel állami támogatásnak köszönhető-

en 2005–2006-ban történt meg a múzeum kőbányai (Budapest, Állomás utca 10. sz. alatti) épületének átalakítása. Emeleti szint került a korábban földszintes építményre, amely egészében megszépült. Az átépítés kétszeresére növelte a kiállítóteret és a kiszolgáló helyiségek alapterületét. Az időszakos kiállítások helyszíne ilyen módon elkülönült az 1998-ban megnyitott állandó kiállítástól. Ez utóbbi eleinte a magyarországi lengyelség történelmének tárgyi emlékeit és emlékezetét mutatta be. Már a múzeum működésének első éveiben kiviláglott azonban, hogy az ezeréves lengyel-magyar kapcsolatok teljes felvázolása nélkül az itteni lengyelség bemutatása hiányérzetet kelthet. Az épület felújítását ezért a kiállítás átalakítására is felhasználtuk. A magyar- és lengyelországi múzeumokban, archívumokban, illetve magánszemélyeknél kutattuk fel a szükséges kiállítási tárgyakat. Az átalakított épület 2006. évi átadásakor a kibővített állandó kiállítást „Az 1000 éves lengyel-magyar kapcsolatok” címmel és tartalommal nyitottuk újra. Ez felöleli Lengyel- és Magyarország kapcsolatrendszerének legfontosabb történelmi vonatkozásait. „Királyi és állami kapcsolatok”; „Barátok a bajban”; „Gazdasági kapcsolatok”; „Kulturális és vallási kapcsolatok”; „A magyarországi lengyelség” – ezek az egyes kiállítási egységek címei. Múzeumunk így nem csupán mellékesen foglalkozik a két nemzet hosszú múltra visszatekintő kapcsolataival, hanem a közismert „lengyel, magyar két jó barát...” szólás jegyében a középpontba állítja azt. A 2010–2011-ben a múzeum újabb költségvetési támogatáshoz jutott. Ez alkalommal a meghatározó módon magyar, és kisebb mértékben lengyel állami forrást a kiállítási anyagok bővítésére és korszerűsítésére kaptuk, ami tavaly meg is valósult.

A lengyel-magyar kapcsolatok – ezen belül a magyarországi lengyelség történelme – valójában ezer évet meghaladó időszakra tekinthetnek vissza, csaknem egyidősek a történelmi Magyarországgal. A honfoglaló törzsek Kárpát-medencébe érkezését követően a IX. század folyamán a magyarság közvetlen szomszédja lett az akkor formálódó lengyel nemzetnek és államnak. A X. századtól ismétlődő dinasztikus kapcsolatoknak köszönhetően a lengyel-magyar viszony jószomszédinak volt nevezhető. Nagy Lajos (1370-1382 között), I. Ulászló (1440-1444) mindkét ország királya, Báthory István erdélyi fejedelem pedig 1576-tól 1586-ig lengyel uralkodó is volt. Magyarországról került a lengyel trónra Szent Hedvig királynő (1384-1399). IV. Kázmér lengyel uralkodó fia, illetve unokája viszont magyar király volt: II. Ulászló (1490-1516) és II. Lajos (1516-1526). Utóbbi

– I. Ulászlóhoz hasonlóan – a törökök elleni küzdelemben esett el. *Szent László* király (1077-1095) Lengyelországban született, és anyai ágon *II. Mieszko* unokája – tehát félig lengyel – volt. 1996-ban a magyarországi polónia a védőszentjének választotta. Illik megemlékezni más közös szentjeinkről is: többek között *Szent Adalbert*ről és a kevésbé ismert *remete Szent András*ról, valamint *Szent Kinga* hercegnőről.

A lengyel-magyar kapcsolatok alakulásában, a világon egyedülálló barátság keletkezése és megerősödése szempontjából fontos szerepet játszott a számos alkalommal és kölcsönösen nyújtott katonai segítség, az egymásért ontott vér, ahogyan az a gondoskodás is, amellyel a két ország egymás menekültjeit fogadták az elszenvedett vereségek, levett felkelések után. Ilyen példákat már a XI. század is szolgáltatott. *Szent László* apja, *I. Béla* is a sógorától, *Bátor Boleszláv* királytól kapott fegyveres segítséggel került hatalomra, *Szent László* viszont *Boleszláv* királyt fogadta be országába, amikor egyházi átokkal sújtva kiűzték a hazájából. A két nemzet közös történelmének legjelentősebb és legfényesebb fejezetei közé tartozik az 1848/49-es magyar szabadságharc, melyben sok ezer lengyel tiszt és katona vett részt. Élükön *Bem*, *Dembinski* és a saját légiót felállító *Wysocki* tábornok ált. Szintén nagyon fontos volt a II. világháború időszaka, amikor a hitleri Németország s a sztálini Szovjetunió támadását követően – egészen a német megszállásig – százezer főt is meghaladó lengyel katona és civil talált menedékre, oltalomra Magyarországon. Kevésbé ismert tény viszont – amely így további tudományos kutatásokra tarthat igényt –, hogy a *II. Rákóczi* Ferenc által vezetett, 1703-tól 1711-ig tartó szabadságharchoz is sokoldalú segítséget nyújtottak a lengyelek.

A lelkiség és anyagi kultúra területén kialakult kapcsolatokat vizsgálva – legalább egy-két példa erejéig – hangsúlyozni kell azt is, hogy milyen fontos szerepet játszottak Magyarországon a lengyel re-

neszansz tanítók, például *Szánoki* Gergely és *Ilkus (Bilica)* Márton, *Mátyás* király tanácsadói. Lengyelországban az idő tájt olyan kiváló személyiségek tartózkodtak, mint az egyik legjelentősebb magyar reneszansz költő, *Balassi* Bálint, vagy az egész Európában ismert lantművész, *Bakfark* Bálint. Magyar hallgatók tömegesen tanultak a krakkói Jagelló Egyetemen. Ott nyomtatták az első teljesen magyar nyelvű könyveket is. A XIX. században a levett lengyel függetlenségi felkeléseket követő menekülthullámok leszármazottai, több alkalommal is átlagon felüli teljesítménnyel járultak hozzá a magyar technikai, művészeti és lelki élet fejlődéséhez. *Zieliński* Szilárd a budapesti rakpartok építési munkáit vezette. *Krzemienicki* János alapította az elektromos készülékek később

Tungsram néven ismertté váló gyárat. *Matecki* Wilhelm, a budapesti Operaház híres baritonja volt, aki fellépéseivel számos országba eljutott. *Scitovszki* János bíboros Magyarország prímás érseke lett.

Már ebből a hallatlanul kivonatos történelmi és kulturális számvetésből is kitűnik, hogy milyen régóta, mennyire erős szálakkal kötődnek egymáshoz nemzetünk és országaink. A történelmi múlt – ilyen előzményekkel – feltétlenül kötelez. A magyarországi lengyelség mindig is tisztában volt közös értékünkkel, és azoknak jelenleg is tudatában van.

A Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára és két Borsod-Abaúj-Zemplén megyei tagintézménye: a 2003-ban Andrástanyán (Dolna Drenka), a kis lengyel faluban létrehozott (Fő utca 4.), illetve az Aggteleki Nemzeti Park területén, az elpusztított hajdani lengyel településen, Derenken 2008-ban létesített gyűjteményen túl tehát Budapesten külön egységként, a 2009-től működő könyvtár dokumentumai is a múzeum kincseinek számítanak.

Az „1000 éves lengyel-magyar kapcsolatok” állandó kiállításon elhelyezett anyagok – köztük többévi leletek – jelképes áttekintést adnak nemzetünk gazdag történelmi kapcsolatrendszeréről, és akár történelemórák megtartására is szolgálhatnak.

A „Királyi és állami kapcsolatok” kiállításrész a lengyel és magyar uralkodók családi összeköttetését mutatja be. Itt *Szent László*, a Lengyelországban született magyar király áll a középpontban. Ennek megfelelően fontos kiállítási tárgy koronázási palástjának másolata. (Az eredetit az országhatáron kívül, Zággrábban őrzik.) A falon hármastérkép látható, amely a két ország közös uralkodó irányítása alatt álló időszakában (a perszonáluniók idején) ábrázolja Lengyel- és Magyarországot. A falon függ továbbá a XIX. század egyik legnagyobb lengyel festője, *Jan Matejko* két híres képének másolata. Az egyik *Szent Hedviget* ábrázolja *I. Ulászlóval*, a má-

**AZ 1849. MÁRCIUS 5-I SZOLNOKI
 CSATÁBAN RÉSZT VETT LENGYEL
 LÉGIO HŐSEI EMLÉKÉRE**
 SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS HELYI
 LENGYEL KISEBBSÉGI ÖNKORMÁNYZATA
**BOHATEROM LEGIONU POLSKIEGO
 WALCZĄCYM W BITWIE
 SZOLNOCKIEJ 5 MARCA 1849R.**
 SAMORZĄD MNIEJSZOŚCI POLSKIEJ MIASTA SZOLNOK

sik Báthory Istvánt, amint fogadja az orosz bojárok hódolatát („Báthory Pszkov alatt”). Juliusz *Kossak* akvarelljének témája: „*Sobieski* János a bécsi csata után”. A vitrinben található többek között a budai vár falai közt feltárt (a XV-XVI. század fordulóján készült) Jagelló-sas másolata és Báthory István krakkói – a Wawelben található – szarkofágjának miniatűr változata. A XX. századi állami kapcsolatokat az I. világháború után újjászülető Lengyelország vezetőjének, *Piłsudski* marsallnak – *Wojciech Kossak* alkotása – portréja idézi fel.

A „*Barátok a bajban*” kiállítás-fejezet a katonai együttműködést és kölcsönös segítségnyújtást mutatja be. Itt az 1848/49-es Habsburg-ellenes szabadságharc áll a középpontban. Két, ebből a korból származó kardot lehet megtekinteni (az egyik Bem tábornok kardjának a másolata), egy lengyel légiós egyenruhát, és *Jan Styka* részlegesen elpusztult „Erdélyi körkép” című művének a nagyszebeni csatát ábrázoló, megmaradt részét. *Arthur Grottger* „Gyász” című műve is látható, amely a XIX. századi lengyel felkelések egyikének leverését ábrázolja. A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc során nyújtott lengyel segítségre a fejedelem portréja emlékeztet. Jelentős helyet foglal el a II. világháború és a magyarországi lengyel menekültek befogadásának időszakára. Két térképen láthatók az a 140, illetve 114 helyszín ahol katonai és civil menekülttáborok létesültek. Mellettük *Teleki Pál* miniszterelnök képe függ, aki ebben a korszakban a lengyelek egyik legnagyobb barátjának bizonyult. A tárlóban katonai egyenruha és felszerelés darabjai láthatók. Az utolsó nagy hangsúlyt az 1956-os poznańi és a budapesti események kapják, egy fából faragott szobor pedig („Szolidaritás 1980”) arra a szakszervezeti mozgalomra emlékeztet, amely komoly hatást gyakorolt a magyarországi antikommunista ellenzék ténykedésére is.

A kiállítás következő része a „*Gazdasági kapcsolatok*” címet viseli. Térképen szerepelnek itt a kereskedelmi útvonalak, és számos kiállítási tárgy szemlélteti, milyen árucikkeket szállítottak rajtuk. A só-kereskedelemre *Wieliczka*-ból származó tisztítatlan sórögök utalnak, a vászon- és szövetkereskedelemre pedig egy rokka a valamikori felvidéki Felső-Árva tájékaról. A legtöbb helyet elfoglaló élőkép a borkezelést mutatja be úton lévő borszállító szekérral, borshordókkal. Ezek egyikét nem acélabronccsal fogatták össze, hanem – ritkaságszámba mérően – fűzfaágakkal. Érdekességként kereskedelmi kiváltságokat tartalmazó hivatalos iratokat is kifüggesztettünk a falra.

A „*Kulturális és vallási kapcsolatok*” fejezet a Flóriáni Zsoltároskönyv makettjével kezdődik, az Anjou-címert tartalmazó oldalon kinyitva. A kódex Szent Hedvig részére készült, habár csak a halála után készült el. Krakkó közismert kapcsolatait Magyarországgal, a magyar diákok tömeges jelenlétét a krakkói egyetemen, az első magyar könyvek lengyelországi nyomtatását jelképezi a krakkói Vársártér reneszánsz stílusú vászonképe. Szembeötlő

a jellegzetes, színes krakkói betlehemes, amely a Mária-templom „Hejnał” tornyát mintázza. Neve a magyar hajnal szóból származik. Erről az épületről fújták az ébresztőt. A kiállított könyvek a XX. század történelmét világítják meg, különös tekintettel a II. világháborús magyarországi menekültekre és lengyel könyvkiadásra. A vallási kapcsolatok ismertetése közös szentjeink krónikájával kezdődik. Szent Kinga sóból faragott szobra jelképezi e kapcsolatokat. *Jan Gumowski*-nak a Jasna Górai kolostort ábrázoló 1927 és 1929 közötti litográfiáival hangsúlyosan jeleztük a magyar alapítású pálos rend lengyelországi jelenlétét. Az egyik sarok a budapesti Lengyel templomot jeleníti meg a főoltárról származó fatábla-festménnyel, az egész oltárt ábrázoló fényképpel, és színes vitrázsokkal. Ez a sarok akár átvezetőnek is tekinthető a kiállítás következő, utolsó részlegéhez.

A befejező rész „*A magyarországi lengyelség története*” címet viseli. Itt egy derenki tisztaszobát találunk ággyal, tátraaljai motívumokkal díszített asztallal (utalásként az egykori derenkiek származására), szepességi szász motívumokkal díszített tulipános ládikával (ami az útvonalra emlékeztet, amelyen át a lengyel góralok Derenkre érkeztek). A szobában láthatunk még szentképeket, tükröt, petróleumlámpát, imakönyvet és számos más apróságot, amelyek közel hozzák a kicsiny lengyel zárvány, Derenk 1717-től 1943-ig tartó életét. A történelmi Magyarország térképén láthatóak azok a lengyel városi települések, amelyek a gazdasági, ipari fejlődéssel összefüggésben keletkeztek a XIX-XX. század fordulóján. Az erről szóló vitrinben különböző, a témához kapcsolódó tárgyi adományok láthatók.

Három képernyővel felszerelt multimédiás bemutatkozó asztal további szóbeli és képes információval (fényképekkel és filmekkel) egészíti ki a kiállítás anyagát.

A múzeum raktáraiban található archivált anyagok legnagyobb része a magyarországi polóniai szervezetek múltbéli és jelenlegi életére vonatkoznak, de másfajta jelentős dokumentumokat is őriznek ott. Ilyen például az 1927/29-es évekből származó, pár száz darabból álló dokumentumgyűjtemény, amely Bem tábornok hamvainak a szíriai Aleppóból a lengyelországi Tarnóba történő ünnepélyes hazaszállításával, illetve az út budapesti megállójával, a fővárosi megemlékezésekkel kapcsolatos. (Ekkor született az ötlet, hogy Budapesten szobrot kellene állítani a legendás szabadsághősnek.) Derenk 1867-ből származó beépítési tervei mellett a faluhoz tartozó területek földnyilvántartása is megtalálható. A Múzeum birtokában vannak a két világháború közötti magyar és lengyel cserkészszervezetek közötti levelezésben keletkezett dokumentumok, ahogyan a II. világháború idején működött budapesti Lengyel Intézet Lengyel Könyvtára által kiadott nyomtatványok (művészeti kiadványok, kézikönyvek), valamint az ugyanebből a korszakból származó fényképgyűjtemények is. Hosszan lehetne sorolni a példákat...

A hagyományosan évente négy alkalommal megrendezett időszakos kiállítások közül kettőt érdemes külön is megemlíteni. A „15 év. Folyamatosan teljesülő vágyaink” címet viselő kiállítás 2010–11-ben a magyarországi Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat és intézményeinek történetét és eredményeit mutatta be. A másik, a „Szikrázzon a csizmám sarka!” a magyarországi lengyel néptáncot és a néptáncos együtteseket bemutató első összegző kiállítás volt.

A közigazgatásilag Ládbesenyőhöz tartozó Andrástanyán található Derenki Emlékház egy hagyományos tornácos parasztházban működik. Egyik helyiségében főként Derenkről származó, falusi mezőgazdasági eszközök láthatók. Többek között van ott takácsműhely, szövőszék, háztartási eszközök, gabonaszelelő gép és más mezőgazdasági eszköz. A másik két, közös előtérből nyíló szoba lakószobának lett berendezve. Az egyikben derenki bútorok és szőtt szőnyegek, a falakon pedig egykori derenki lakosokat ábrázoló fényképek láthatók. A másik szobába olyan bútorok kerültek, amelyeket a volt derenki családok a falu elhagyása után kezdtek használni. A múzeum e tagozatát most egy látogatottabb faluba, az Aggteleki Nemzeti Park területének tőszomszédságába fekvő Szögligetre szándékozzuk áthelyezni.

Derenk maga is az Aggteleki Nemzeti Parkban, annak keleti felében, dimbes-dombos, erdős terüle-

ten, közvetlenül a szlovák határ mentén fekszik. Itt található a nyitottá alakított teljesen felújított, volt iskolaépület, melynek belsejében kapott helyet a falu történetét és a lakói életének további alakulását bemutató állandó fényképtárlat. Érdemes megtekinteni az 1990-es évek elején épített kápolnát is, amelyet a háború folyamán lerombolt templom helyén emeltek. Előtte a kereszt azon a helyen áll, ahol egykor a templom szentélye volt. A közelben található az 1943-ig működő – időközben bizonyos mértékig rendbe hozott – temető, amelynek kapuját egy ösvény és egy árkon átvezető híd köti össze a kápolnával. A hajdani főút mentén táblák jelzik az egykori telkek helyét és utolsó tulajdonosaik nevét.

Dr. Sutarski Konrád

*a múzeum igazgatója
(Sutarski Szabolcs fordítása)*

